Een verkorte versie van dit artikel is verschenen in de Interpres, november 2016

Register & kwalificatiesystemen voor tolken: een internationale vergelijking

Maya de Wit, MSc

Een register van tolken gebarentaal is iets bijzonders. Nog niet veel landen hebben een nationaal register waarbij er een openbaar overzicht is van tolken gebarentaal met de bijbehorende kwalificaties en eisen.

In Nederland is het Register Tolken Gebarentaal & Schrijftolken (RTGS) in 2001 opgericht op initiatief van de NBTG. Toen heette het nog RTG, inmiddels zijn de schrijftolken hier ook in opgenomen en noemen we het nu RTGS. Aan de oprichting ging veel werk vooraf. Op de NBTG Algemene Ledenvergadering in oktober 1997 werd een eerste voorstel gedaan voor de oprichting en een model voor een register tolken gebarentaal.

Na instemming van de leden ging een werkgroep vanuit de NBTG aan de slag. De werkgroep deed grondig onderzoek naar beroepsgroepen die al een register hadden, zowel nationaal als internationaal. Door regionale bijeenkomsten met verschillende belanghebbenden kon iedereen ideeën bijdragen voor het nieuw op te zetten register. Aan de hand van de verzamelde informatie en resultaten ontwikkelde de werkgroep tijdens vele vergaderingen een structuur en reglement.

De noodzaak van een register werd groter toen de MBO opleiding doventolk eindigde in 1997 en de nieuwe HBO opleiding van start ging. Alle belanghebbenden, tolken, tolkgebruikers en de overheid, waren het er over eens dat er een openbaar nationaal systeem moest komen dat een overzicht bood van de gekwalificeerde tolken gebarentaal in Nederland.

Het register dat in 2001 officieel van start ging werd gezien als een eerste basismodel, bedoeld om basiskwalificaties te registreren waaraan alle tolken aan zouden moeten voldoen. Alle belanghebbenden waren het toen al er over eens dat er binnen het register een differentiatie of verdere specialisatie zou moeten komen.

Het is nu 15 jaar later en de noodzaak tot verdere ontwikkeling van het register is groot. Dit blijkt zowel uit de 2015 NBTG enquête onder haar leden, maar ook uit de afgelopen drie NBTG ledenvergaderingen. Het is de hoogste tijd voor verbetering van een belangrijk instrument dat een overzicht biedt aan tolken, tolkgebruikers en de overheid over de kwaliteit en kwalificaties van tolken gebarentaal en schrijftolken in Nederland. Om te weten hoe we verder kunnen verbeteren is het goed om te kijken naar ervaringen met modellen van registers elders, zowel nationaal als internationaal.

Wereldwijd zijn er voornamelijk registers in Europa en Noord Amerika. Dit kunnen registers zijn specifiek voor tolken gebarentaal, voor gesproken taal tolken of voor een combinatie van beide. In Noord-Amerika zijn er twee registers voor tolken gebarentaal, zowel in de Verenigde Staten als in Canada, respectievelijk opgezet door RID en AVLIC. RID is zowel de belangenorganisatie als ook het register van tolken gebarentaal. Een van de vele adviezen die de Werkgroep Register kregen bij de oprichting van RTG, is om deze twee gescheiden te houden zodat er een onafhankelijk orgaan is dat de kwaliteit van tolken toetst of verifieert.

RID biedt hierbij twee soorten lidmaatschap: *Associate* en *Certified*. Het laatste lidmaatschap vereist van de kandidaat een certificering middels een examen van RID. Het belangrijkste certificaat en examen voor tolken bij RID is het NIC. Wil je deelnemen aan het NIC dan moet de tolk minimaal beschikken over een diploma van een bacheloropleiding. Dit hoeft geen diploma van een tolkopleiding te zijn. Het NIC toetst de theoretische kennis en daarnaast de praktijk. De praktijktoetsen bestaan uit vijf situaties die de tolk

simultaan moet tolken en een interviewsituatie waarbij de tolk antwoord in gebarentaal op twee voorgelegde schriftelijke ethische casussen. Na het behalen van het certificaat is de tolk ook verplichte om 80 uur nascholing te volgen per drie jaar.

AVLIC, de Canadese tolkorganisatie, heeft als voorwaarde dat je lid kunt worden als je een diploma hebt van een door AVLIC erkende tolkopleiding. Daarnaast hebben ze het *Canadian Evaluation System* (CES) ontwikkeld. Tolken kunnen hieraan deelnemen als ze lid zijn van AVLIC.

CES is een systeem in vier fasen. De eerste fase test de theorie middels een meerkeuzetoets. De tweede fase is een voorbereidende fase, waarbij de tolk verplicht deelneemt aan twee workshops van totaal 3,5 dagen. Dan volgt de derde fase met het toetsen van de tolkvaardigheden in vier situaties. De laatste en vierde fase van deskundigheidsbevordering is nog in ontwikkeling bij AVLIC. Na het behalen van de CES ontvangt de tolk het *Certificate of Interpretation (COI)*. Het COI is geen voorwaarde om als tolk te mogen werken in Canada, officiële instanties vragen er wel steeds vaker naar.

In Europa zie je sterke landelijke verschillen in de vorm van het register. De belangrijkste verschillen tussen de landen zijn: geen nationaal register, een onafhankelijk register, register als onderdeel van een tolkorganisatie of dovenorganisatie en een register voor gesproken taal en gebarentaal tolken. Daarnaast zijn er nog verschillen tussen de voorwaarden van registreren (afb. 1).

Van alle Europese landen met een register springt Engeland er het meeste uit door de verregaande ontwikkeling van het register, het NCRPD. Om bij het NCRPD in te schrijven moet de tolk in het bezit zijn van een diploma van een tolkopleiding. Daarnaast moet de tolk een Verklaring Omtrent Gedrag (VOG) indienen, in het bezit zijn van een beroepsaansprakelijkheidsverzekering hebben en de inschrijvingskosten betalen.

Om de NCRPD inschrijving te behouden moet de tolk jaarlijks 24 uur[1] aan deskundigheidsbevordering voltooien.

Een wereldwijde, tevens oudste organisatie voor tolken met een register is de Internationale Organisatie van Congrestolken (AIIC). Zij kennen hele andere criteria voor lidmaatschap. Indien je kandidaat AIIC lid wilt worden dan moet je 150 dagen gedocumenteerde congrestolkervaring hebben en heb je drie sponsors nodig. Sponsors zijn AIIC leden die al meer dan vijf jaar lid zijn en dezelfde taalcombinaties hebben en met de kandidaat samen hebben gewerkt of de kandidaat gezien en gehoord hebben tijdens het tolken en kunnen verifiëren dat deze gekwalificeerd werk levert.

In Nederland hebben we ook nog het Register beëdigde tolken en vertalers (Rbtv). De voorwaarden voor inschrijving zijn dat je in het bezit moet zijn van een bachelordiploma in tolken of vertalen, het voltooien van de Rbtv tolk- of vertaaltoets en het volgen van de SIGV cursus Gerechtstolk in Strafzaken of Juridisch Vertaler in Strafzaken. Er is ook nog een alternatieve route voor inschrijving mogelijk op basis van ervaring, scholing en bewijs van taalniveau.

Als je deze verschillende registers met elkaar vergelijkt met betrekking tot voorwaarden voor inschrijving (afb. 2), dan zie je dat ze allemaal als voorwaarde het onderschrijven van de beroepscode hebben. De tweede meest voorkomende voorwaarde is een voltooide opleiding. De derde meest voorkomende voorwaarde is een toelatingsexamen (RID en AVLIC in Noord Amerika). Een toelatingsexamen bij RID en AVLIC is een logisch gevolg van het feit dat er in Noord Amerika meer dan 150 opleidingen zijn voor tolken gebarentaal. Om een nationale benchmark te zetten heb je een toelatingsexamen nodig dat een nationale standaard aangeeft.

[1] http://www.nrcpd.org.uk/continuous-professional-development

Eenmaal ingeschreven gelden er ook voorwaarden (afb. 3), waarbij het blijvend onderschrijven van de beroepscode de meest voorkomende voorwaarde is. Daarna volgt de verplichting tot het volgen van nascholingen of deskundigheidsbevordering. Het RTGS heeft een vergelijkbaar gemiddeld aantal uren per jaar (afb. 4). Bij geen enkel register, met uitzondering van het Rbtv, is er de eis van ervaringsjaren of een aantal gewerkte tolkuren per jaar. Daarnaast vereist geen enkel register een tussentijdse toetsing.

Op basis van deze vergelijking kun je concluderen dat de situatie in Nederland uniek is. Nederland heeft maar één nationale tolkopleiding die de basiscompententies definieert van een tolk gebarentaal met een vierjarige bacheloropleiding. Dit diploma is ook een voorwaarde tot toelating van het RTGS. Geen enkel ander register of land heeft de betaling van de tolken gebarentaal gekoppeld aan inschrijving in een register. Het is voor andere landen geen verplichte voorwaarde om als tolk betaald te worden. De andere registers zien dat als een streven, maar hebben dit nog niet kunnen vastleggen. Ook de voorwaarden voor deskundigheidsbevordering bij het RTGS is vergelijkbaar met de best practices uit andere landen.

Waar kunnen we dan in Nederland nog verder op verbeteren? Zoals ook bleek uit de discussies naar aanleiding van dit gepresenteerde overzicht op de NBTG ledenvergadering in april, is er behoefte aan verdergaande specialisaties en erkenning van deze specialisaties door middel van toetsing en training. Deze training en toetsing zou een combinatie moeten zijn van formele opleiding, theorie, en ook praktijkervaring door middel van peer-mentoring. Afgestudeerde ervaren tolken in een vakgebied begeleiden door een minder ervaren collega in dat vakgebied. Deze voltooide specialisaties krijgen dan een aantekening in RTGS, waardoor uiteindelijk de tolkgebruikers ook meer inzicht krijgen in de daadwerkelijke vaardigheden van de tolken. Het is de hoogste tijd dat we een nieuwe uitdaging aan gaan en de kwaliteit van ons register verbeteren door onze tolkkwaliteiten verder te specialiseren en te verbeteren.

Bronnen:

Wit, M. de (2016 te verschijnen). Sign Language Interpreting in Europe, 2016 edition
RID, VS: http://rid.org/continuing-education/
AVLIC, Canada: http://www.avlic.ca/ces
NCRPD, VK: http://www.nrcpd.org.uk/joining-a-register
AIIC, internationaal: http://aiic.net/node/2399/admission-procedure/lang/1
Rbtv, Nederland: http://www.bureauwbtv.nl/voor-tolken-en-vertalers/voorwaarden-inschrijving-rbtv.html
RTGS, Nederland: http://www.stichtingrtg.nl/Ik-ben-tolk/Registratie-procedure